

Frysk yn Fryslân: better sichtber, mear fertroud

Untwerp beliedsnota Fryske taal 2007 - 2010

Deputearre Steaten fan Fryslân

Juny 2006

Ynhâldsopjefte

Foarôf	5
1. Fisy	6
2. Oerheden	10
3. Soarch & Wolwêzen	12
4. Underwiis	14
5. Regiomarketing	16
6. Ryk en Europa	18
Taheakke	
Resultaten taalnota	23

Foarôf

Dizze nota is it ûntwerp fan de taalnota 2007 - 2010. Yn de nota wurdt in yndikaasje jûn fan spearpunten, doelstellings en maatregels fan útfiering sa't wy dy foar eagen hawwe en dy't passe binnen it besteande ramt, nammentlik de Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2001 - 2010 (BFTK) in mienskiplike ôfspraak tusken Ryk en de Provinsje Fryslân ferwurde yn 108 ambysjes oer sân ûnderskate beliedsfjilden dy't as doel hat de Fryske taal en kultuer fuort te sterkjen.

Wy hawwe de foarstap nommen om aardich yn it foar it ûntwerp fan de nije taalnota op te setten. Op dit stuit binne wy drok dwaande mei de útfiering fan de doelstellings yn de hjoeddeistige taalnota 'Ta rjocht komme: it fanselssprekkend plak fan it Frysk 2003 – 2007'.

De Fryske taal is yn kranten en yn oare media faak ûnderwerp fan besprek. It meast dúdlike foarbyld fan de lêste tiid is wol de diskusje by de plysje Fryslân om it ferstean fan de Fryske taal as funksje-eask te stellen. De Fryske befolking hat him dêr dúdlik oer útlitten. It liket ús dêrom in goed momint om jo yn 'e gelegenheid te stellen om op ús earste ûntwerp fan de taalnota te reagearjen. Wy hoopje dat ús earste ideeën jo ynspiraasje jouwe foar jo eigen krewearjen foar it Frysk en entûsjast meitsje sille om sels ek kreatyf en net hoeden mei it Frysk om te gean. Lit mar blike dat jo grutsk binne op jo eigen memmetaal.

Fierders wolle wy yn it foar wol dúdlik meitsje dat wy by it formulearjen fan doelstellings gjin oerlis hân hawwe mei ynstânsjes dy't wy by de fiif spearpunten neamd hawwe. Dêrneist omfiemet dit ûntwerp ek gjin finansjele paragraaf. Wy wolle graach sels fan de oanbelangjende ynstânsjes fernimme hoe't sy nei oanlieding fan dit ûntwerp de mooglikheden en harren eigen rol sjogge. De finansjele paragraaf wolle wy graach útwurkje as partijen en minsken de gelegenheid hân hawwe en reagearje op dizze ûntwerpnota.

As lêste wolle wy oanjaan dat net alle domeinen fan de BFTK as spearpunten yn dizze ûntwerpnota opnommen binne. Yn oare nota's dy't okkerlyn útkaam binne, lykas de Kultuernota 'Sels Dwaan', ûnderskate ûnderwiisnotysjes en de Notysje Letteren binne produktôfspraken mei taal- en kultuerynstânsjes makke en doelstellings formulearre dy't te krijen hawwe mei de útfiering fan de ambysjes yn de Bestjoersôfspraak. Net ûnbelangryk om te neamen is dat wy dit jier ek in notysje 'Frysk en ICT' en 'Frysk skreaune media' fêststelle sille.

Wy hoopje jo mei dizze nota te ferlieden ta in reaksje en dat de notysje jo ynspiraasje jout sels de Fryske taal yn jo eigen fermidden in goed plak te jaan; it plak dat de Fryske taal fertsjinnet.

Deputearre Steaten fan Fryslân

1. Fisy

De Provinsje Fryslân is de earstferantwurdlike oerheid foar de Fryske taal. Yn 'e mande mei de ryksoerheid wurdt it plak fan it Frysk fuortsterke mei de útfiering fan de 108 ambysjes yn de Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2001 - 2010 (BFTK) en yn gearwurking mei de regionale oerheden yn Fryslân.

Der binne de ôfrûne tiid ferskate ûndersiken nei it Fryske taalgebrûk ûnder de ynwenners yn Fryslân dien:

- It ûndersyk Taal yn Fryslân fan de Fryske Akademy (1995) jout oan dat de taalferhâldingen yn fergeliking mei 1980 oer it generaal stabyl bleaun binne. 94% fan de Fryske befolking ferstiet it Frysk, 74% kin it prate, 65% kin it lêze en 17% fan alle ynwenners fan Fryslân is fan betinken, dat sy it Frysk aardich oant hiel goed skriuwe kinne.
- Ut it taalûndersyk Ried fan de Fryske Beweging (2001) docht bliken, dat twatredde fan de ynwenners yn Fryslân it Frysk ferstean as in sosjale plicht achtet. Dêrneist waard konkludearre, dat 59% fan de Fryske befolking it Frysk as memmetaal hat, 29% it Nederlânsk en 10% in streektaal. 87% hie gjin beswier tsjin mear sprutsen Frysk, 62% prate Frysk werom nei yn dy taal oansprutsen te wêzen en 46% hie gjin beswier tsjin mear skreaun Frysk.
- It ûndersyk fan de Afûk/Leeuwarder Courant (2003) jout oan, dat yn 59% fan de húshâldens altyd en geregeldwei Frysk praat wurdt. 16% fan de respondinten dy't net it Frysk as memmetaal hat kin hiel maklik of goed it Frysk prate. 96% fan de Fryske befolking kin it Frysk frij aardich oant hiel goed ferstean, 68% kin it Frysk frij aardich oant hiel goed lêze en 9% kin it Frysk hiel maklik oant goed skriuwe.

Fryslân is de iennichste provinsje fan Nederlân dêr't de twa rykstalen aktyf brûkt wurde, sawol mûnling as skriftlik. Mar Fryslân foarmet gjin útsûnderingsposysje wat it taalferskaat oanbelanget. Yn oare Nederlânske provinsjes is ek sprake fan autochtoon taalferskaat, lykas it Limburchsk yn Limburch, it Sieusk yn Seelân en it Nedersaksysk yn it noardeasten en easten fan Nederlân. Mei oare wurden, der is taalferskaat yn ús lân. Us taal is as iennichste fan alle regionale talen ûnder diel III fan it Europeesk hânfêst troch de Nederlânske ryksoerheid erkend as minderheidstaal. Wy wolle der op ta ús earstferantwurdlikens foar de Fryske taal fierder stal te jaan.

It nivo foar de Fryske taalbehearsking kin ûnderskaat wurde oer fjouwer feardichheden, nammentlik it ferstean, it lêzen, it praten en it skriuwen.

Wy formulearje de neikommende doelstellings foar it jier **2020** oer de fjouwer ûnderskate feardichheden:

- Op syn minst 95% fan de Fryske befolking ferstiet it Frysk.
- Op syn minst 70% fan de Fryske befolking kin it Frysk foldwaande oant en mei hiel goed lêze.
- Op syn minst 70% fan de Fryske befolking kin it Frysk ridlik oant hiel goed prate.
- Op syn minst 50% fan de Fryske jongerein oant en mei 30 jier kin goed Frysk prate.
- Op syn minst 20% fan de Fryske befolking kin it Frysk goed skriuwe.

Om de boppesteande doelstellings wiermeitsje te kinnen, hâlde wy fêst oan de twa útgongspunten sa't dy yn de earste taalnota 'Fan Geunst nei Rjocht' (1985), te witten **lykweardigens** en **lykberjochting**, omskreaun binne.

Dizze twa kearnbegripen hawwe te krijen mei it begjinsel fan gelikensens; de lykweardigens fan it Nederlânsk en it Frysk yn Fryslân en de lykberjochting fan de minsken dy't de talen prate.

1. By *lykweardigens* giet om it om de emansipaasje fan it brûken fan de Fryske taal. De befolking yn Fryslân moat har frij fiele om it Frysk as taal te brûken.
2. Under *lykberjochting* hawwe wy ûnder it begryp, dat it Frysk ek bûten it húshâlden in folweardich plak hat yn alle maatskiplike domeinen yn Fryslân.

Om útfiering te jaan oan de boppesteande twa doelstellings, geane wy út fan de neikommende twa ynfalshoeken. De ûnderskate twa ynfalshoeken steane yn relaasje mei-inoar en moatte net los fan inoar sjoen wurde.

1. *Sichtberens/moderne en by-de-tiidske útstrieling*

Stikje by bytsje wurde stappen ûndernommen om it Frysk yn de provinsje mear sichtber te meitsjen, lykas by de wetter- en plaknammen, twatalige paadwizers yn museums en kulturele ynstellings. Dat binne mar lytse begjinstappen as sjoen wurdt nei de fysike sichtberens fan meartaligens yn oare EU- minderheidstaalgebieten, lykas yn Wales en Kataloanje. Wy wolle derop ta, dat it Frysk folle mear as yntegrearre ûnderdiel yn ús mienskip sichtber wurdt. De Fryske taal is yn de provinsje boppedat ûnskiedber ferbûn oan de sosjale en regionale fermiddens. Taal draacht by oan de fitaliteit binnen sosjale netwurken, sa docht bliken út it ûndersyk fan it Skewiel Trynwâlden/RUG 'Locale sociale netwerken in Trynwâlden (2005)'. It ûndersyk fan St. Partoer 'Vitale Dorpen (2005)' konkludearret dat foar doarpen yn Fryslân in aanbod opset wurde moat dy't de ynwenners folle mear bewust makket fan de Fryske taal yn al har fasetten. As it om it Frysk giet klinke de siswizen "*Verder als Wolvega kom je er niet mee.*" en "*We zijn allemaal inwoners van Nederland.*" by in protte ynwenners fan Fryslân net ûnbekend yn de earen. Troch dizze assosjaasjes heakje faaks de '*beskieden*' Friezen ôf om it Frysk út eigen inisjatyf te brûken yn iepenbiere gelegenheden.

Om it Frysk in better en yntegrearre plak te jaan yn de skreaune media en ynternet (notysje Frysk skreaune media) en by YKT-tapassings (notysje Frysk en Ynformaasje en Kommunikaasje Technology) wolle wy dy omslach meitsje om it Frysk in moderne útstrieling te jaan en it Frysk yn ûnderskate fermiddens mear sichtber te meitsjen. Omtinken freget ek it aktueel hâlden en it digitalisearjen fan it learstofoanbod fan de Fryske taal. Benammen de doelgroep oant en mei 30 jier is dêr gevoelig foar; de doelgroep dêr't wy ús benammen yn dizze nota op konsintrearje wolle.

De rol fan Omrop Fryslân moat yn dit ferbân ek net ûnderbeljochte wurde: alle dagen komt de regionale tillefyzje en radio streekrijocht by de Friezen yn hûs. Boppedat fersoarget Omrop Fryslân de iennichste Frysktalige nijsside op ynternet. Dat makket it Frysk gewoan en fertroud by eltse ynwenner yn Fryslân. Wy sjogge benammen kânsen foar de regionale Fryske omrop. De Omrop soe dêryn in noch folle gruttere en yn it bysûnder foar de taalûntjouwing in bettere rol yn spylje kinne.

2. Taaloerdracht

It meast wichtige betingst dat in taal bestean bliuwt is dat de taal oerdroegen wurdt oan de neiteam. Fan grut belang is dat by de mingdtalige stellen keazen wurdt foar it Frysk, neist it Nederlânsk, foar it grutbringen fan de bern.

Ut it ûndersyk Taal yn Fryslân (1995) docht bliken, dat fierwei it meastepart kiest foar in twatalich Fryslân (91%). Hast 90% fan de Fryske befolking soe it spitich fine as de Fryske taal ferdwine soe.

Inkelde ûndersyksifers. Yn ferliking mei it ûndersyk Taal yn Fryslân út 1980 is it persintaazje fan de Fryske befolking dy't sizze dat Frysktalige âlden better Nederlânsk mei de bern prate kinne fan 15% nei 18% tanommen. Fierders fynt 48% fan de ynwenners yn Fryslân dat it foar bern wichtich is om yn it Frysk grutbrocht te wurden, wylst 33% it dêr net mei iens is. Hast alle bewenners fan Fryslân achtsje it fan grut belang, dat bern op it basisûnderwiis benammen it Frysk ferstean en praten goed leare moatte.

Wy wolle ús rjochtsje op in goede foarljochting oer it belang fan twataligens foar de sosjale, emosjonele en taaldidaktyske ûntjouwings by bern oan benammen de oankommende âlden, fersoargers en learkrêften. Dat jildt fansels ek foar Frysktalige âlden. Oankommende âlden en/of fersoargers soene op grûn fan korrekte ynformaasje oer de foardielen fan twataligens en fia streekrjochte foarljochting in bewuste taalkar meitsje moatte foar it grutbringen fan it bern. Wol it Frysk brûkt en oerdroegen wurde, dan sil it Frysk yn 'e eagen fan in protte Friezen in ferriking betsjutte moatte. De Friezen hawwe leard it Frysk as in behindering te sjen en ferbrekke harren faak sûnder reden.

Wy wolle ús by dizze ynfalshoeke benammen rjochtsje op de neikommende 4 aspekten:

- Selsbetrouwen fan de Friezen (taalhâlding):

Friezen hawwe yn mear as 500 jier leard dat it Frysk derop ta wie; mei it Frysk komme je net fierder. It is ommers in boeretaal. Mar it Frysk hat fan 1500 ôf altyd in bestean hâlden as sprutsen taal fan de gewoane minsken. De taalferhâldingen binne opmerklik stabyl en Fryslân is noch hieltyd in twatalige provinsje.

Op dit stuit fernimme wy in dúdlike tendins dat opfettingen oer meartaligens feroarje en foar it Frysk ferbetterje. De mooglikheid om it Frysk te brûken as gefolch fan in bewuste taalkar wurdt hieltyd sterker: it Frysk ûntjout him, kriget mear plak yn húshâldens, op skoallen, yn ferienings en yn nije domeinen lykas de rekreaasjesektor. It Frysk is in ûnskiedber elemint fan de identiteit fan Fryslân neist it lânskip, natoer, doarpen, buorskippen en fiergesichten.

Minsken tinke faak dat oaren gjin niget hawwe oan it Frysk, mar sels fine se it Frysk wakker fan belang, sa docht bliken út it ûndersyk fan de Underwiisynspeksje (2006). Datselde ûndersyk jout ek oan dat op basisskoallen in dúdlike diskrepânsje bestiet tusken de opfetting fan direksjes oer hoe't âlden oer it Frysk tinke en de opfettings fan de âlden sels: âlden fine it Frysk wichtiger as direksjes yn it foar ornearre hiene.

Frysk is de taal fan it húshâlden, yntimiteit, fertroudheid en fertsjintwurdiget yn in breder maatskiplik ramt de prinsipes fan solidêrens en werkenning.

Friezen moatte harren net skamje foar it brûken fan it Frysk en net gau ferbrekke. Soks freget betrouwen yn eigen krêft en oerheden moatte romte

jaan om it Frysk te brûken. De taalmacht fan it Frysk moat fuortsterke wurde om de Friezen yn Fryslân in better plak te jaan. Wy wolle war dwaan om in geunstige ynfloed út te oefenjen op de taalhâlding fan de Friezen foar de Fryske taal.

- Feiligens:
In minske moat him fertroud en feilich fiele om foar it Frysk yn it iepenbier libben yn Fryslân te kiezen. Soks hinget fansels ek gear mei de sichtberens fan it Frysk. Feiligens hâldt ek ferbân mei it moreel gesach: it Frysk is in ekstra binende faktor yn in mienskip.
- Skriuweardigens:
Fierwei it grutste part fan de Friezen is analfabeet yn de eigen taal. De measte Friezen dy't it Frysk as memmetaal prate, hawwe der eins hielendal gjin erch yn. Om bern yn Fryslân ta te rieden om it Nederlânsk goed skriuwe te kinnen, is it better foar it fertrouwen en emosjonele ûntwikkeling fan in bern om dat fan út de eigen taal te learen. Dêrneist kinne bern yn Fryslân ek profyt helje út de *transfer* fan twa of meardere talen.
Wol in taal bestean bliuwe, dan is it fan hiel grut belang dat de taal aktyf skreaun wurdt.
- Klam op oerdracht taal by generaasjes:
Betingst foar it fuortbestean fan de Fryske taal is de garânsje dat de taal ek op de folgjende generaasje oerdroegen wurdt. Fan dat eachpunt wei wolle wy ynvestearje yn de takomstige generaasje: de doelgroep tusken 0 - 30 jier. Minsken yn dizze leeftidskategory hawwe in wichtige en aktive bydrage foar de takomst fan it Frysk.

Wy wolle derop ta dat yn 2008 op 'e nij in grutskalich taalûndersyk oer it brûken fan it Frysk en de streektaal dien wurdt (Taal yn Fryslân III). De útkomsten fan dat ûndersyk sille in wichtige grûnslach foarmje foar it taalbelied nei 2010 yn de nije Bestjoersôfspraak en de provinsjale taalnota.

Yn de hjoeddeistige taalnota 'Ta rjocht komme: it fanselssprekkend plak fan it Frysk 2003 - 2007' is keazen foar in sektorale oanpak yn 'e foarm fan gemeenten, soarch, ûnderwiis en yntern taalbelied.

It Berie foar it Frysk sil noch oan 'e slach mei de evaluaasje fan de taalnota oer de effekten en oanpak, mar út ûnderfinings kin eins konkludearre wurde dat it meastepart fan de doelstellings behelle is. Dêrom wolle wy yn de nije taalnota graach fan de besteande trije haaddomeinen útgean. Fierders sjogge wy kânsen en útdagings om it provinsjaal taalbelied mei twa nije beliedsdomeinen út te wreedzjen, te witten Frysk as ûnderdiel fan regiomarketing en it mear sichtber meitsjen fan it Frysk op provinsjaal én Europeesk nivo.

2. Oerheden

Kontekst

Sûnt it midden fan de jierren tachtich stimulearje wy it brûken fan it Frysk yn ús korrespondinsje mei de Fryske gemeenten. Yn ús earste taalnota 'Fan Geunst nei Rjocht (1985)' hawwe wy de twa útgongspunten formulearre dy't wy noch hieltyd hantearje: lykberjochting en lykweardigens. Dy twa kearnbegripen jouwe garânsje dat minsken yn Fryslân in frije taalkar hawwe. Sawol wy as de gemeenten yn Fryslân hawwe de taak om oan de hân fan in taalbeliedsplan de eigen boargers yn 'e mjitte te kommen om de eigen taal te brûken.

Juridyske tûkelteammen hawwe it skriftlik brûken fan it Frysk jierren opkeard. Derta moast earst de Algemene Wet Bestuursrecht wizige wurde (1995). East nei't Steaten en rieden dat juridysk regele hiene yn in "taaloardering Frysk" koe der mei út ein setten wurde. Yn haadstik 4 fan de Bestjoersôfspraak hawwe Ryk en Provinsje troch it formulearjen fan 7 ambysjes harren dêrta ferplichte om it tastean en it brûken fan it Frysk binnen de regionale en pleatslike autoriteiten fuort te sterkjen.

Gemeenten foarmje ien fan de trije spearpunten fan de tredde taalnota. Yn 'e perioade 2004 - 2006 binne hiel wat inisjativen út 'e wei set mei as doel gemeenten út te noegjen om taalbelied te fieren, ek streekrjocht nei harren boargers ta. Yn de tredde taalnota binne 4 konkrete doelstellingen formulearre dy't foar it grutste part útfierd binne of sûnder al te folle swierrichheden noch útfierd wurde kinne.

Doelstelling/Resultaat oant en mei 2010

- 20 Fryske gemeenten hawwe in taaloardering Frysk yn it skriftlik ferkear fêststeld.
- It Wetterskip Fryslân en op syn minst 5 dekonsintrearre rykstsjusten waans rjochtsgebiet yn Fryslân falt, hawwe in oardering Frysk yn it skriftlik ferkear fêststeld.
- De Provinsje hat mei op syn minst 15 Fryske gemeenten in yntinsjeferklearring ûndertekene om ûnderling skriftlike taalôfspraken te meitsjen.

Oerwagings

- Der is in goede ynfastruktuer ûntstien fan kontakten tusken de gemeenten en de Afûk/Provinsje. In goed foarbyld is it digitale nijsbrief dy't gemeentlike bestjoerders en taalamtneren geregeldwei ûntfange oer nijs en oare ûntwikkelings dy't te krijen hawwe mei it Frysk fia it webstek www.gemeentenenfrysk.nl.
- De gemeenten hawwe in earste ferantwurdlikens as it om it belied by de foarskoalske berne-opfang giet. Yn de WMO (Wet Maatschappelijk Ondersteuning) hawwe gemeenten in aktivere rol krigen by it útoefenjen fan tafersjoch by pjutteboartersplakken en bernedeiferbliuwen. It leit dêrom yn 'e reden dat wy de gemeenten fierder stypje yn it koördinearjen fan aktiviteiten en yn it stal jaan fan goed yntegraal taalbelied by pjutteboartersplakken en bernedeiferbliuwen.
- Gemeenten kinne fan inoar leare en inoar stimulearje. In goede kommunikaasje en foarljochting kinne fertuten dwaan. Foarbylden binne de ynventarisasje fan de taal fan de houlikstaspraken yn de ûnderskate gemeenten (Berie-rapport 22), de útrikking fan it webstekje (2 novimber 2005) en de ynventarisasje fan it tal ôflizzings fan de Fryske eed/belofte troch gemeenteriedsleden (10 maaie 2006).

- De Provinsje wol de gemeenten safolle as mooglik stypje om it Fryske-taalbelied stal te jaan. Yn 2006 dogge wy war om in yntinsjeferklearring mei gemeenten dy't in taaloardering hawwe op te stellen om neiere skriftlike taalôfspraken fêst te lizzen.

Middels

- yntinsjeferklearring gemeenten en provinsje Fryslân;
- projektkoördinator Stipepunt Afûk;
- werstrukturearring leden stjoergroep;
- finânsjes foar projekten;
- entûsjaste wethâlders en boargemasters (bestjoerlike kaaifigueren);

Kantttekenings & Risiko's

- Wikselings yn posten fan wethâlders en binnen de gemeentlike tsjinsten (management, meiwurkers). Der is struktureel omtinken fanneden om de gemeenten bestjoerlik én amtlik goedernôch op 'e hichte te hâlden en te wizen op de mooglikheden om aktiviteiten en belied foar it Frysk te fieren.
- Yn de beliedsperioade 2003 - 2007 is wurke mei projektjilden dy't in 50%-meifinansieringsklausule hawwe. Oan 'e iene kant bliuwt dit faak in probleem, om't gemeenten oer it generaal net folle jild begrutte hawwe foar útfiering en foarmjouwing fan it eigen taalbelied. Oan 'e oare kant binne gemeenten wol meiferantwurdlik foar de taal fan de eigen ynwenners.
- By de útfiering fan de tredde taalnota is war dien om de Vereniging Friese Gemeenten (VFG) mear te belûken by de spearpunt gemeenten. De VFG is troch de Provinsje benadere foar dielname oan de stjoergroep Frysk en Gemeenten. De feriening foar harsels sjocht gjin aktive rol weilein, om't de VFG lykwols har allinnich mei koördinaasjewurk dwaande hâldt.

Oanpak

- it oanhâlden fan de struktuer yn de taalnota troch it Stipepunt fan de Afûk in útfieringsrol te jaan yn kombinaasje mei in stjoergroep ûnder lieding fan de ferantwurdlike portefúlgehâlder om each foar de koördinaasje te hâlden;
- it oanhâlden fan reguliere kontakten tusken Provinsje/Afûk en de ûnderskate gemeenten;
- it organisearjen fan moetingen provinsje - gemeenten;
- it earst út ein setten mei de yntinsjeferklearring. Soks kin wer sjoen wurde as in opstap nei in konvenant tusken Provinsje en gemeenten: in bestjoersôfspraak op provinsjaal nivo mei mienskiplike ambysjes.

3. Soarch & Wolwêzen

Kontekst

Yn de Bestjoersôfspraak 2001 - 2010 binne yn haadstik 7 (7.3 oant en mei 7.9) ambysjes ûndertekene om ûnder oaren it plak fan it Frysk yn de soarchsektor te ferbetterjen. De provinsjale doelstellings binne yn it sektorplan Frysk yn de soarch útwurke yn de tredde taalnota. De oanlieding foar it kiezen fan soarch as spearpunt wie benammen om ek útfiering te jaan oan de 12 oanbefellings fan it rapport 'Taal yn de soarch' fan it Economisch Bureau Coulon (2001). De konklúzje fan dat rapport wie dat op beliedsnivo by ûnderskate soarchynstânsjes hast gjin omtinken is foar it plak en funksje fan it Frysk.

Mei de tredde taalnota binne finânsjes beskikber steld foar it oanstellen fan in projektmeiwurkster by it Stipepunt fan de Afûk dy't mei de útfiering fan de doelstellings fan de taalnota besteld is. Foar dat domein is gjin stjoergroep yn it libben roppen, mar wurdt wurke mei in klankboerdgroep. Yn fergeliking mei de twa oare spearpunten gemeenten en ûnderwiis, is dit domein foar it earst as spearpunt as ûnderdiel fan taalbelied oppakt. It is ek it domein dêr't de Provinsje it minste foech oer hat. By de útfiering fan it spearpunt Frysk yn de soarch is útgien fan twa spoaren, nammentlik:

- 1) it ferbreedzjen fan draachflak by konsultaasjeburo's, sikehuzen en húsdokterpraktiken;
- 2) it staljaan fan taal yn belied by ferpleech- en fersoargingstehuzen en beheindesoarch.

Doelstelling/Resultaat oant en mei 2010

- Op syn minst 50% fan de oankommende âlden/fersoargers yn in mingdtalich houlik yn Fryslân meitsje op grûn fan foldwaande foarljochting en korrekte ynformaasje oer de foardielen fan twataligens in bewuste taalkar by it grutbringen fan harren bern.
- Binnen de fersoargingstehuzen en thússoarchorganisaasjes binne der op syn minst 50 ynstânsjes dy't bewustwurding fan it taalferskaat as keurmerk opnommen hawwe as ûnderdiel fan 'belevingsgerichte zorg'.
- Op syn minst 3 fan de 6 sikehuzen yn Fryslân hawwe in taalbelied dy't rekken hâldt mei it taalferskaat en meitsje it aspekt twataligens fysyk mear sichtber.
- Der is in folslein aanbod oan aktueel Frysktalich test- en behannelmateriaal foar afasypasjinten en aktueel logopedysk testmateriaal foar Frysktalige bern.

Oerwagings

- Soarch en wolwêzen is in kompleks domein mei in breed ferskaat oan subdomeinen. Dêrom is it needsaaklik om in kar te meitsjen dêr't wy fan in konkrete benadering wei de kommende 4 jier op talizze wolle. Alles tagelyk wolle is net de meast effektive hannelswiize.
- Ynstee fan ûnderskate soarchmêden wolle wy no útgean fan twa doelgroepen, nammentlik de âlderein/beheinden en oankommende âlden. De benadering út dizze twaskieding wei kinne wy as neikommend beârgumintearje:
 - 1) De âlderein en beheinden binne fan alle groepen it meast kwetsber en faker ientalich. Boppedat binne se ek net oer it generaal wend om foar harren sels op te kommen. In romme ynset oan fasilitearring en projekten

is nedich om it bewustwêzen by it personiel oer taal yn de thússoarch, sikehuzen en fersoargingstehuzen fierder út te bouwen.

- 2) De oankommende âlden foarmje in wichtige doelgroep as it om taaloerdracht giet. Wy wolle mear in aktive rol ferfolje om de âlden yn de swierwêzensfaze op grûn fan korrekte en effektive foarljochting dêrfan te oertsjûgjen om in bewuste taalkar te meitsjen foar harren bern.
- De rol fan de Provinsje is oantrunend en fasilitearjend.

Middels

- projektjilden;
- projektkoördinator Stipepunt Afûk;
- foarljochtingsmateriaal (digitaal);
- stjoergroep Frysk yn de soarch (kaaifigueren);
- inisjativen lykas 'de *blije* doos mei foarljochtingsmateriaal oer foardielen meartaligens' en streekkrjochte foarljochting oan oankommende âlden;
- by-de-tiidsk test- en behannelmateriaal foar logopedy en afasypasjinten;
- politike stipe;

Kanttekenings en risiko's

- De konsultaasjeburo's yn Fryslân hawwe in medyske taakstelling en fine net dat sy harren dwaande hâlde moatte mei opfiedkundige saken, lykas streekkrjochte foarljochting oan âlden fan jonge bern oer de foardielen fan meartaligens.
- Lykas by it domein gemeenten, is yn de beliedsperioade 2003 - 2007 útgien fan in jierliks projektbudget fan € 15.000,- foar it ûntwikkeljen fan projekten op it mêd fan Frysk yn de soarch mei in betingst fan 50%-meifinansiering. It freegjen fan bydragen fan treden smiet geregeldwei swierrichheden op om projekten finansjeel rûn te krijen.
- De konkurrinsje binnen de soarch nimt allegeduerigen ta. Yn de soarchsektor moatte soarchynstânsjes harren hieltyd mear ûnderskiede. Taal soe yn 'e takomst in wichtich ûnderskiedingselemint wêze kinne.

Oanpak

- it oanhâlden fan in twaskieding yn it benaderjen fan de doelgroep, nammentlik de âlderein en kommende âlden;
- it definiearjen fan kwaliteitsparameters en it organisearjen fan it tafersjoch dêrop;
- it wurkjen mei konkrete projekten en it ûntwikkeljen fan foarljochtingsmaterialen;
- it fuortsterkjen fan kontakten binnen it netwurk en it sykjen nei kaaifigueren.

4. Underwiis

Kontekst

It beliedsramt oant en mei 2010 leit fêst yn haadstik 2 fan de Bestjoersôfspraak. By dit haadstik sille wy benammen de doelstellings dy't te krijen hawwe mei it fuortsterkjen fan it plak fan it Frysk yn it ûnderwiis nei foaren helje.

Yn it ramt fan ús ferantwurdlikens om de kwaliteit fan it ûnderwiis en it Frysk binnen it ûnderwiis te ferbetterjen, hawwe wy sûnt 2004 in koördinaasjerol op ús nommen fia de KAG's (koördinaasje- en advysgroepen) en de stjoergroep Frysk yn it ûnderwiis. By wichtige basisdokuminten binne it rapport fan de ûnderwiisynspeksje (2006) en it rapport fan de Committee of Experts (2004).

De doelstellings binne al yn ferskate, resinte ûnderwiisnotysjes fêstlein. Tink dêrby oan it Plan fan oanpak Frysk yn it ûnderwiis (PS, 2005) en de nije ûnderwiisnota Boppeslach (DS, 2006). Ynkoarten komt der in nota Heger Underwiis út. Gearfetsjend sjocht it hjoeddeistige ramt der as folget út:

Doelstelling/Resultaat

Foarskoalsk ûnderwiis:

- Yn 2015 binne alle âlden fan jonge bern yn Fryslân sa goed as mooglik ynformearre oer de foardielen fan in twa- of meartalige opfieding.
- Yn 2015 komt op syn minst in trijefearn fan jonge bern, âlders/fersoargers en de pakes en beppen en alle lieders op ûnderskate foarmen yn kontakt mei de Fryske taal.
- Yn 2010 binne der op syn minst 100 Frysktalige en/of twatalige pjutteboarters-plakken en bernedeiferbliuwen.
- Yn 2010 is der foar alle bernesinde meastal Frysktalige en/of twatalige groepen in profesjoneel evaluaasjesysteem beskikber.

Basisûnderwiis:

- Yn 2012 docht op syn minst de helte fan alle 482 basisskoallen yn Fryslân mei oan de eintoets Frysk foar it basisûnderwiis.
- Yn 2012 binne der op syn minst 25 trijetalige basisskoallen.
- Yn 2010 is der in dekkend netwurk fan taalkoördinatoaren oer alle basisskoallen.
- Yn 2012 is it ûnderwiispakket Studio F ûntwikkele ta in folweardich yntegrale learline mei de klam op YKT en twa- en/of meartaligens.

Fuortset ûnderwiis:

- Yn 2015 hawwe alle skoallen yn it fuortset ûnderwiis yn de provinsje Fryslân in breed droegen konkreet byld oangeande de Fryske taal en kultuer.
- Yn 2012 biedt op syn minst in fearn fan de skoallen yn Fryslân foar alle learjierren it fak Frysk oan en wurdt de Fryske taal ek by oare fakken brûkt.
- Yn 2010 is op syn minst de helte fan de skoallen belutsen by projekten, dêr't it Frysk as ynstruksjetaal is by oare fakken.
- Yn 2010 is der in foldwaande draachflak foar in goede posysje fan de Fryske taal en kultuer yn it fuortset ûnderwiis by in breed publyk.

Learare-opliedings (pabû's, NHL en CHN):

- Yn 2010 is der in goede en fanselssprekkende posysje foar de Fryske taal en kultuer binnen it kurrikulum fan de Fryske opliedings ta learaar yn it fuortset ûnderwiis.
- Yn 2010 is de oplieding ta it foech Frysk foarsjoen fan in goed ynhâldlike en fakdidaktyske kwaliteit.
- Yn 2010 is it foech Frysk in fanselssprekkend ûnderdiel fan it profyl fan leararen en it Frysk by staażes en útwikselingstrajekten dêr't it aspekt taal as fak- en fiertaal oan 'e oarder komt, ek binnen in meartalige mienskip.

Oerwagings

- Yn de ûnderwiisnotysje Boppeslach wurdt by de fisy fan it plak fan it Frysk yn it ûnderwiis útgien fan in yntegraal taalbelied, dat basearre is op de útgongspunten meartaligens, longitudinaliteit en it maksimaal benutten fan it provinsjaal foech. Dêrby wurdt ek hifke yn hoefer't ynfloed útoefene wurde kin mei de twa doel-útkearingen yn it Provinsjefûns. Fierders sjogge wy goed yntegraal taalbelied as in wichtige bydrage om ûnderwiisefterstannen yn it Fryske basisûnderwiis út 'e wei te romjen.
- Der is in besteande ynfrastuktuer fan kontakten tusken oerheden, advysorganen en útfierende organisaasjes (stjoergroep en KAG's).
- De gemeenten hawwe mei de WMO in aktive rol yn it tafersjoch op it funksjonearjen fan pjutteboartersplakken en bernedeiferbliuwen.
- De Provinsje Fryslân is de earstferantwurdlike ynstânsje foar it yntegrale taalbelied en wol him as oanjager foardwaan.

Middels

- Tomke: ferbining mei ICT (materialen, programma's en ICT-tapassings);
- systeem fan selsevaluaasje mei fisitaasje en sertifisearring (kwaliteitsbewaking);
- stjoergroep Frysk yn it ûnderwiis en de KAG's;
- útwreiding besteande projekten (trijetalige basisskoalle, Studio F, Sânglêsrige, Fryske Digilessen ensfh.);
- foldwaande taalkoördinatoren en lesjouwers mei in foech Frysk;

Kanttekenings en risiko's

- Der is in kontrast yn ryks- en provinsjaal belied. De ryksoerheid wol ta op mear autonomy oan de skoallen, wylst de Provinsje yn nauwe gearwurking mei Ryk en skoallen graach better tafersjoch ha wol mei as doel it yntegraal taalbelied by de skoallen noch better stal jaan te kinnen.
- De Provinsje hat gjin dúdlik byld yn hoefer't sy foech hat as it giet om it Frysk yn it ûnderwiis yn Fryslân (Berie-advys 2004, merkteken 1-3633).
- Foar groep ien en twa fan it basisûnderwiis kriget de Provinsje gjin ryksjilden om de oergong meartalich ûnderwiis fan de foarskoalske perioade nei it basis-ûnderwiis ta te begelieden. Foar dat trajekt is op syn minst €80.000,- nedich.
- De Provinsje en de skoallen sjogge kânsen om it taalgebrûk en de taalûntjouwing fierder te krijen troch YKT. Tagelyk konstatare wy dat de hjoeddeistige YKT-ynfrastuktuer binnen de Fryske skoallen op nasjonaal nivo net folle sprekken lije kin (bygelyks it oanbod kompjûters).

Oanpak

De oanpak is beskreaun yn 'e hjoeddeistige ûnderwiisnotysjes.

5. Regiomarketing

Kontekst

Haadstik 7 fan de Bestjoersôfspraak referearret oan it fuortsterkjen fan de Fryske taal yn it ekonomysk en sosjaal libben. Ambysjes 7.1 o/m 7.3 en 7.9 geane neier yn op it ekonomyske aspekt. Om't oant no ta gjin spesifyk omtinken oan dit domein jûn is, wolle wy ús graach de kommende beliedsperioade rjochtsje op it benutten fan de ekonomyske aspekten fan de Fryske taal.

Faak wurdt Fryslân ek beskôge as it stikje bûtenlân yn Nederlân. De Fryske taal makket krekt it kultureel en toeristysk klimaat fan Fryslân útsûnderlik yn ferhâlding ta oare provinsjes. Mei oare wurden, de Fryske taal is in unyk ferkeappunt (unique selling point).

Wy wolle by dit domein útgean fan twa spoaren, nammentlik (kultuer)toerisme en MKB-bedriuwen.

Doelstelling/Resultaat fan 2007 ôf

- Fan 2007 ôf sjocht de Provinsje de Fryske taal as drager fan kultuer en identiteit as ekstra faktor dêr't Fryslân him fan oare Nederlânske provinsjes troch ûnderskiedt. It eindoel is dat Fryslân yn 2010 yn de top 5 fan toeristyske bestimmings fan Nederlân stiet.
- Fan 2007 ôf wurdt it kultuertoerisme mear ferbûn mei de Fryske taal. It tal arranzjeminten fan kultuertoerisme yn kombinaasje mei taalkursussen nimt alle jierren op syn minst mei 10% ta.
- Fan it provinsjale plattelânsbelied wei fan 2007 ôf wolle wy safolle as mooglik yntegraal omtinken jaan oan de kânsen foar de Fryske taal (it F-elemint) by it winnen fan projekten.
- Yn 2007 - 2008 wurdt útfiering jûn oan in bewustwurdigstrajekt yn de kommersjele en toeristyske sektor fia VVV's en regionale makkelei.
- Yn 2009 hawwe de ûnderskate kultuer- en taalynstânsjes dêr't wy in subsydzjerelaasje mei hawwe, in plan klear om it Frysk in moderne útstrieling te jaan.
- De sichtberens fan de Fryske taal yn it iepenbiere libben yn Fryslân makket fan 2007 ôf in grutte groei troch.

Doelstelling/Resultaat oant en mei 2010

- Op syn minst 10 produkten dy't út Fryslân wei komme, binne foarsjoen fan in Frysktalige etikettering.
- Op syn minst 10% fan alle MKB-bedriuwen yn Fryslân hawwe in Frysktalige webstek.
- 50% fan de ynwenners yn Fryslân jout oan dat it Frysk in eigentiidske en moderne útstrieling hat.
- Op syn minst 25 kulturele ynstellings yn Fryslân hawwe in taalstatút.

Oerwagings

- Produkten dy't harren oarsprong út Fryslân wei hawwe, binne ferneamd fanwege harren hege kwaliteit. Tink mar oan Douwe Egberts, Sonnema Beareburch en de Friesche Vlag. De Fryske taal soe in ferbining hawwe moatte mei it positive imago fan Fryske produkten.

- Yn 2006 wurdt by de Afûk mei in piloatprojekt út ein set om it Frysk op de webstek by MKB-bedriuwen yn Fryslân in sichtber plak te jaan (op syn minst 8 bedriuwen).
- Ut ûndersyk fan Tourdata Noord docht bliken dat Fryslân op nûmer ien stiet fan alle Nederlânske provinsjes, dêr't de eigen ynwenners it meast gebrûk meitsje fan de eigen toeristyske gelegenheden (situaasje 2005). Nammerste mear in reden om de Fryske taal te belûken yn de toeristesektor.
- In aktive kampanje foar rekreaasje en toerisme, dêr't de Fryske taal in wichtich elemint yn is, smyt kânsen op foar it mear sichtber meitsjen fan de taal en foar it noch better ferkeapjen fan it "produkt" Fryslân.
- Der wurdt in bewustwurdigstrajekt op 'e glee brocht oer it brûken fan de eigen taal, dêr't ek neiere ynformaasje jûn wurdt oer it goed omgean mei meartaligens en de spannings tusken it Nederlânsk en it Frysk yn iepenbiere doarpsgelegenheden.
- De rol fan de Provinsje is stimulearjend en fasilitearjend.

Middels

- aktivere rol fan St. Doarpswurk, Fryslân Marketing en/of Stipepunt Afûk;
- yntegraliteit plattelânsbelied en plattelânsprojekten;
- proefprojekten en finânsjes;
- stjoergroep Frysk en Regio Marketing;
- kaaifigueren;
- goede praktykfoarbylden;

Kanttekenings en risiko's

- Yn de kommersjele sektor wurdt it Frysk as it om kommunikaasje giet faak as stroffelstien sjoen ynstee fan in ekstra ferbiningselemint nei de klant ta.
- By etikettearring moat yn alle gefallen de juridysk relevante produktynformaasje yn it Nederlânsk oanwêzich wêze.
- Yn de kommersjele sektor wurdt faak op nasjonaal nivo tocht en net yn it bysûnder fan it eachpunt fan de regionale ekonomyske ûntjouwings wei. Yn dat ferbân kieze kommersjele bedriuwen allegeduerigen foar it Nederlânsk as primêre taal, ek foaral op grûn fan feiligens.

Oanpak

- aktivere rol ynstânsjes dy't streekrjocht ynfloed útoefenje op de toeristesektor en it ekonomyske ferkear yn Fryslân;
- it ferbinen fan in F-elemint oan de kritearia fan it plattelânsbelied en plattelânsprojekten.

6. Ryk en Europa

Kontekst

De Ried fan Europa (RfE) bestiet út 46 lidsteaten en de Europeeske Uny (EU) út 25 lidsteaten. 20 lidsteaten fan de RfE hawwe it Hânfêst foar regionale talen en talen fan minderheden ratifisearre. In oar RfE-ferdrach dat op de Fryske taal fan tapassing is, is it Kaderferdrach foar de beskerming fan nasjonale minderheden. Nederlân hat beide ferdraggen ratifisearre.

Yn de 25 lidsteaten fan de EU binne der sa'n 60 - 80 regionale minderheidstalen; it giet likernôch om 10% fan de befolking fan de EU dy't thús in oare taal praat as de nasjonale taal (45 miljoen minsken). It is dêrom net ûnlogysk dat de EU yn de 'charter of fundamental rights of the European Union' kêst 22 opnommen hat, dêr't yn stiet: *"The Union shall respect the cultural, religious and linguistic diversity"*.

It nije Europeeske kultuerprogramma giet út fan de perioade 2007 – 2013, dêr't twa spesifike programma's mooglikheid biede om de 'linguistic diversity' te befoarderjen, nammentlik:

- 1) it programma 'integrated life long learning' (Socrates, Comenius, Grundtvig en Leonardo);
- 2) fûnsen dy't iepensteld binne foar alle talen yn it ramt fan promoasje fan it taalferskaat (Culture, ESF en Interreg).

Op it mêd fan meartaligens hat de Europeeske Kommisje 3 doelstellings formulearre:

1. it oantrunen fan taallearen en taalferskaat yn in mienskip;
2. it fuortsterkjen fan in sûne meartalige ekonomy;
3. it jaan fan tagong oan boargers yn wetjouwing, prosedueres en ynformaasje yn de eigen taal.

De ferplichtings fan de ryksoerheid mei de Provinsje Fryslân oangeande it befoarderjen en it stimulearjen fan de Fryske taal binne fertaald yn de Bestjoersôfspraak. De beliedsperioade fan de Bestjoersôfspraak is hast foar twatredde ferrûn en rint noch foar 3,5 jier.

Yn haadstik 8 fan de Bestjoersôfspraak binne 5 ambysjes formulearre dy't te krijen hawwe mei oer de grins geande útwikselings.

Doelstelling/Resultaat fan 2007 ôf:

- Fan 2007 ôf wurde yn de kritearia fan de provinsjale fûnsen dy't op Europa oriïntearre binne safolle as mooglik in F-elemint ynbêde (yntegraal belied).
- De Provinsje wol útwikselingsprojekten fan basisskoallen yn Fryslân mei oare skoallen yn EU-minderheidstalegebieten stimulearje. Foar 2011 moatte op syn minst 20 ûnderskate basisskoallen yn Fryslân en de pabû's meidien hawwe oan in EU-útwikselingsprojekt mei as doel ûnderfining opdwaan te litten oer it learen yn in meartalige mienskip.
- De Provinsje Fryslân wol de kontakten mei East- en Noard Friesland yntinsivearje troch ûnder oaren mear útwikselings ûnder inoar en it opsetten fan mienskiplike projekten op it mêd fan kultuer, taal en ûnderwiis. Dêrby wurdt in ferbining lein mei Lancewad en de Ynterregionale Gearwurking fan it Waadgebiet.
- Ut it aksjeprogramma 2004 - 2006 wei set de Provinsje him derfoar yn om yn de nije kaderstrategy foar meartaligens neist it Ingelsk, Dútsk en it Frânsk ek it Frysk yntegraal mei te nimmen yn it life long learning programma op nasjonaal nivo.

- Yn 2007 wurdt Europeesk ûndersyk dien nei de praktykútwurking binnen de lannen yn Europa dy't diel III fan it Europeesk Hânfêst ratifisearre hawwe as it giet om it ynfolgen fan minimumstanderts.
- Fryslân en Ljouwert spylje in wichtige rol yn it Europeesk netwurk foar minderheidstalen.
- Yn 2010 hawwe de ryksoerheid en de Provinsje Fryslân in Bestjoersôfspraak Fryske taal en kultuer 2011 - 2020 formulearre.

Doelstelling oant en mei 2015:

- Yn 2015 nimt de posysje fan it Frysk yn Nederlân yn it ramt fan regionale talen of talen fan minderheden yn Europa in top 10-posysje yn binnen it Euromosaic.

Oerwagings

- Utfiering fan in foarûndersyk nei mooglikheden binnen EU-fûnsen foar yn it bysûnder de Fryske taal is winsklik foar ferkenning fan de meast kânsrike fûnsen.
- De ynstek is dat de Provinsje Fryslân út Europa wei foar it fuortsterkjen fan de Fryske taal binnen in meartalige mienskip mear jild weromhellet as dat der ynvestearre wurdt.
- In neiere stúdzje soe fanneden wêze kinne om yntern te besjen oft it finansjeel te heljen is om formaasje oan te stellen foar it winnen fan EU-projekten, dêr't it plak fan it Frysk as EU-minderheidstaal fuortsterke wurdt.
- De rol fan de Provinsje is stimulearjend, fasilitearjend en meitinkend.
- Binnen de EU wurdt net op nasjonaal, mar op regionaal nivo tocht. Eltse regio hat har eigen krêft en profyl, dat der lizze mear kânsen foar in fierdere ûntjouwing en mear Europeesk omtinken foar it fuortsterkjen fan de Fryske taal.

Middels

- EU-kontaktpersoanen;
- it finen fan preferinte partners (û.o. Noard en East Friesland);
- it yntinsivearjen fan kontakten mei Fryske Rie, EBLT en/of Mercator;
- finânsjes projekten;

Kanttekenings en risiko's

- Europa jout gjin garânsje op slagjen. Yn it foarste plak is men ôfhinklik fan betrouberens en finânsjes fan oare EU-partners, dêr't men boppedat ek te krijen hat mei ôfstânsferskillen. Yn it twadde plak kostet it in protte tiid en geduld om in projekt neffens de jildende kritearia opset, finansierd en ferantwurde te krijen.
- Geregeldwei is sprake fan feroarings yn jildstream en fûnsstruktueren.
- De EU jout op syn heechst in 50%-meifinansiering. Dêrtsjinoer wurdt relatyf in hege bydrage fan in partner ferlange, om't it giet om in minimumynvestearring.
- Binnen de EU is sprake fan drege beslútfoarming; soks jout ûnwissens en ûndúdlikheden as it om de fuortgong fan de yntsjinne projekten oangiet.

Oanpak

- it yntinsivearjen fan kontakten mei de Fryske Rie en it Europeesk Buro foar Lytse Talen (EBLT);
- it yntegrearjen fan it F-elemint yn provinsjale EU-fûnsen (Interreg, Kompas);
- it hifkjen fan mooglikheden foar finansearing en fte-oanstelling binnen de Provinsje.

Taheakke

Resultaten taalnota

Yn dizze taheakke beskriuwe wy yn it koart watfoar foarútgongen makke binne by de útfiering fan de doelstellings fan de taalnota oant no ta. Net ûnbelangryk om te neamen is dat wy op 25 april 2005 de notysje evaluaasje doelstellings taalnota fêststeld hawwe. Nei oanlieding fan in moasje fan it FNP fan 11 juny 2003 hawwe wy dat rapport foar kundskip trochstjoerd oan PS.

By de útfiering fan de provinsjale taalnota 'Ta rjocht komme: it fanselssprekkend plak fan it Frysk', wurdt de klam lein op it fuortsterkjen fan de Fryske taal foar de domeinen gemeenten, soarch en ûnderwiis.

Gemeenten

Sûnt it út ein setten fan de taalnota is it tal gemeenten mei in taaloardering Frysk yn it skriftlik ferkear tanommen fan 8 nei 11 Fryske gemeenten. Foar 2006 hawwe de 4 grutte gemeenten (Ljouwert, Smellingerlân, Snits en Hearrenfean) it foarnimmen om yn dit jier in taaloardering fêst te stellen.

Yn 2004 - 2005 hat de foarsitter fan de stjoergroep Frysk yn gemeenten in bestjoerlike besite brocht oan 22 gemeenten oan it fêstelân mei as doel harren te ynformearjen oer it Fryske-taalbelied en te oertsjûgjen in taaloardering oan te nimmen.

Yn 'e perioade 2004 - 2006 binne hiel wat produkten ûntwikkele dy't as doel hawwe gemeenten oan te trunen om harren aktiver yn te setten foar it Fryske-taalbelied. De neikommende foarbylden kinne neamd wurde:

- it oanbieden fan 15 foarstellings fan Fries yn Boarger by gemeentlike ynformaasjedagen oan nij-ynkommelingen;
- it oanbieden fan de foarljochtingsbrosjure Taal fan it Hert;
- it útrikken fan it Webstekje foar it meast taalfreonlike gemeentlike webstek;
- it útrikken fan in oersjoch fan gemeenten dy't foar it Frysk in oardering en/of in eigen beliedsplan hawwe en it ûntwikkeljen fan it webstek;
- it opsetten fan it webstek www.gemeentenenfrysk.nl oer aktuele ynformaasje oer it Frysk by gemeenten en foarbylden fan beliedsplannen en brieven.

Op 2 novimber 2005 hat in wurkkonferinsje 'Frysk en gemeenten' plakfûn mei mear as 60 dielnimmers út 22 gemeenten wei. De opkomst hat noch nea sa grut west. By dy gearkomste is ynformaasje jûn oer it provinsjaal en gemeentlik taalbelied, oer it evaluaasje-ûndersyk fan it Berie foar it Frysk en binne nije produkten presintearre. Ta einbeslút is de oankundiging makke dat de Provinsje de foarstap nimme sil om skriftlike taalôfspraken te meitsjen mei gemeenten dy't in taaloardering fêststeld hawwe oan de hân fan in yntinsjeferklearring.

Op 10 maaie l.l. hat de earste amtlike harsenskraabsesje plakfûn mei 7 gemeenten oer it meitsjen fan taalôfspraken. Op dit stuit wurdt wurke oan it earste ûntwerp fan in yntinsjeferklearring.

De aktiviteiten dy't yn it ramt fan de taalnota op 'e hispel brocht binne hawwe laat ta mear struktuer yn kontakten tusken de Provinsje, de Afûk en gemeenten en net te ferjitten by gemeenten ûnderling. It ferskaat oan projekten en aktiviteiten hawwe in aktivere en stimulearjende effekt by gemeenten om nei te tinken oer it jaan fan in praktykútwurking fan in taaloardering en/of taalbeliedsplan en it oannimmen fan in taaloardering. It komt no oan op it meitsjen fan beliedsôfspraken oer de skriftlike taalkar tusken Provinsje en gemeenten.

Soarch

By it domein soarch is wurke mei in strategysk plan, dêr't útgien wurdt fan 2 spoaren:

1. draachflakferbreiding/bewustwurding by konsultaasjeburo's, húsdokters en sikehuzen;
2. staljouwing fan belied ferpleech- en fersoarginshuzen en ynstellings fan beheindesoarch.

Yn 'e beliedsperioade 2004 - 2006 binne ûnderskate projekten en produkten ûntwikkele, te witten:

- it organisearjen fan 2 stúdzjedagen 'Goed Ald' foar de âldereinsoarch dêrby ynbegrepen in wurkwinkel oer taal mei 119 dielnimmers en de foarstelling 'Blessueretiid' fan Tryater (jannewaris 2005) en in stúdzjedei taal en kwaliteit (april 2006);
- it ûntwikkeljen fan it menusysteem 'Frysk yn de soarch';
It systeem is in fragelist mei punten fan omtinken dy't op it mêd fan taal yn ynstellings plakfine kinne. Dat systeem is tastjoerd oan de ynstellings foar âldereinsoarch en harren is frege om de fragelist yn te foljen en werom te stjoeren.
- it ûntwikkeljen fan in dvd oer taal en it brûken fan taal mei koarte filmkes dy't in byld jouwe yn hoeftier't taal wichtich wêze kin by it kontakt tusken pasjint en fersoarger;
- it organisearjen fan 6 wurkwinkels oer it belang fan taal by ynstellings foar âldereinsoarch (Bennema State, 2 x Hurdegaryp; De Lijte, 1 x Oerterp; Huylickenstein, 2 x Boalsert; Skilhiem, 1 x Stiens);
De wurkwinkels wurde trochstrings oan ynstellings oanbean. In foarbyld fan in konkreet resultaat by de wurkwinkel by Bennema State is dat beliedsôfspraken makke wurde oer taal en taalgebrûk. Dêrneist wurdt der in taalkarmooglikheid op it yntakeformulier pleatst.
- By it fertel- en foarlêsfestival is bysûnder omtinken bestege oan de bewenners fan âldereinsoarchynstellings. Foarhinne waard yn de measte gefallen allinnich yn it Nederlânsk oan de âlderein foarlêzen. Yn maaie 2006 hat in brede Fryske Foarlêswike west, dêr't in lytse 20 ynstellings op it mêd fan âldereinsoarch oan meidien hawwe. It is no saak dat út te bouwen nei in trochgeande aktiviteit.
- It útbringen en fersprieden fan in struifolder oer de foardielen fan meartaligens ûnder thússoarchorganisaasjes en it tematydskrift Sûnens.
- Geregeldwei fine petearen plak tusken soarchynstellings en de projektkoördinator; trochstrings sa'n 2 à 4 petearen yn 'e moanne.

Om koart te kriemen, troch it oanbieden fan ferskate produkten en it opbouwen fan in netwurk yn de soarchsektor is in bewustwurdingsproses oer meartaligens yn de soarch op gong brocht. Op dit stuit binne wy der noch lang net; it is noch mar it begjin. De kommende jierren sil dy bewustwurding útboud wurde moatte nei it belied fan ynstellings. Soarch is yn tsjinstelling ta gemeenten en ûnderwiis nij belied, dat sadwaande is it net ûnlogysk dat it proses by dit domein dreger ferrint.

Underwiis

Op it mêd fan it *foarskoalsk ûnderwiis* hawwe wy berikt, dat 40 pjutteboartersplakken en bernedeiferbliuwen in Frysktalich en/of twatalich belied opnommen. Oer it generaal kieze pjutteboartersplakken mear foar in ientalich belied, wylst bernedeiferbliuwen hieltyd mear twatalich funksjonearje wolle. Sjoen nei de doelstelling om yn 2007 op syn minst 50 Frysktalige en/of twatalige foarskoalske bernesintra te berikken eint it moai.

Yn 2005 is de folsleine 10-dielige Sânglêsrige ferskynd. Rûchwei 70% fan de pjutteboartersplakken hat dizze searje fan Frysktalich materiaal besteld.

By it *basisûnderwiis* trune wy skoallen oan in taalbeliedsplan oan te nimmen. Dêrby krije skoallen fan it Cedin in kursus oanbean foar de oplieding ta taalkoördinator. Mei-inoar binne der rûchwei 100 taalkoördinatoren (64 yn 2005 - 2006 en 30 yn 2004 - 2005). Fierders is yn oktober 2005 de nije metoade Frysk Studio F presintearre, dy't nei in testperioade fan 2007 ôf offisjeel op de skoallen jûn wurde kin. Dêrneist wurde 17 foarljochtingsjûnen organisearre dêr't âlden streekkrjocht ynformearre wurde oer de foardielen fan twatalich ûnderwiis.

Oanfoljend materiaal is ûntwikkele mei de Fryske digilessen, dêr't bern op boartlike en digitale wize yn 'e kunde komme mei de Fryske taal.

Fierders is it eksperimint mei de 7 trijetalige basisskoallen hast yn syn hiele hear en fear ôfrûn en mei konkludearre wurde, dat de ferhâlding 1:1 Nederlânsk - Frysk as ynstruksjetaal gjin negatyf effekt hat op it nivo fan it Nederlânsk by bern, wylst de kwaliteit fan de feardichheden Frysk by bern omheech gien is. It plak fan it Ingelsk moat noch mear ynhâld krije.

Wat it *fuortset ûnderwiis* oanbelanget, fan 1997 ôf is der út ein set mei it projekt 'Frysk yn it fuortset ûnderwiis'. Alle jierren nimme der sa'n 100 learlingen diel oan it eksamen Frysk, dêr't it meastepart hafû-learlingen fan binne. Fierders is it ramtlearplan ûntwikkele en is de klam lein op it begelieden fan leararen by it brûken fan it Frysk as ynstruksjetaal.

By *skoallen dy't ûnder de wet op de ekspertizesintra falle* en by it *beropsûnderwiis* is der de ôfrûne beliedsperioade net folle foarútgong makke. By it beropsûnderwiis binne lytse stappen makke om it Frysk as yntegrearre ûnderdiel by bygelyks SPW-opliedings (Friesland College) yn te bêdzjen.

Yn in aparte notysje sil yngeander sjoen wurde nei it *heger ûnderwiis*, it *fuortset ûnderwiis* en de *learare-oplieding*. It giet der yn it foarste plak om de ynhâld en kwaliteit fan it Frysk yn it kurrikulum te ferbetterjen en it tal leararen sûnder foech Frysk nei ûnderen te bringen. Neffens it rapport fan de ûnderwiisynspeksje hat 40% fan de dosinten Frysk gjin foech. Yn fergeliking mei it ynspeksje-ûndersyk yn 1999 is it persintaazje leararen dy't gjin foech hawwe mei 7% sakke, wylst it persintaazje leararen mei in foech Frysk foar de basisskoalle mei 11% omheechgien is.

It mei dúdlik wêze dat op it mêd fan it Frysk yn it ûnderwiis de ôfrûne beliedsperioade konkrete resultaten behelle binne en it draachflak foar it Frysk tanommen is. Wy hawwe ús benammen konsintrearre op it foarskoalsk, it basisûnderwiis en it fuortset ûnderwiis. No't foar dizze domeinen KAG's ynsteld binne en in breed netwurk foarhannen is, wolle wy it netwurk útwreidzje nei it heger ûnderwiis, beropsûnderwiis en skoallen dy't ûnder de wet op de ekspertizesintra falle.